

Eesti Haigekassa

KOOLIÕENDUSE TEGEVUSJUHEND

Tallinn 2020

Sisukord

Sissejuhatus	3
Mõisted	5
Koolitervishoiuteenuse osutaja tööülesanded	7
1. Regulaarne õpilase tervise ja arengu jälgimine.....	7
2. Õpilaste immuniseerimine vastavalt kehtivale riiklikule immuniseerimiskavale ja teistele kehtivatele õigusaktidele.....	8
3. Kroonilise haigusega õpilase abistamine	9
4. Vaimse tervise probleemidega lapse märkamine.....	10
5. Tervist väärtustava eluviisi kujundamine õpilaste seas ning tervist toetava vaimse ja füüsilise koolikeskkonna sihipärane arendamine	11
6. Koostöö erialaspetsialistidega	11
7. Koostöö lapsevanematega	12
8. Kooli juhtkonna teavitamine võimalikest terviseohtudest koolis.....	12
9. Nakkushaiguste puhangu kahtluse või puhangu korral nõuetekohaste meetmete rakendamine	13
10. Õe tegevused õpilase õnnetusjuhtumi või haigestumise korral.....	14
Kooliõe pädevus ja tööalane täiendamine	15
Dokumenteerimine	16
Lisa 1. Juhend- ja infomaterjalid	17
Lisa 2. Õigusaktid	19

Sissejuhatus

2019. aasta seisuga õpib Eesti üldhariduskoolide statsionaarses õppes ligikaudu 150 000 last ja noort.¹ Koolis saab aidata kujundada laste ja noorte positiivset eluvaadet ning tervislikke eluviise. Laste ja noorukite seas tehtud terviseuuringud nii Eestis² kui ka teistes maailma riikides^{3,4,5} näitavad, et kooliealiste laste vajadus tervise edendamise, haiguste ennetamise ja tervishoiuteenuste järele on märkimisväärne.

Paljude kooliealiste laste jaoks on koolitervishoiuteenus kättesaadav ja oluline kokkupuutepunkt tervishoiuga. Koolis tervishoiuteenuste osutamine annab võimaluse jõuda regulaarselt enamiku kooliealiste lasteni, et ennetada tervisemurede tekkimist ja edendada tervislikke eluviise.

Käesolev tegevusjuhend on koostatud koolitervishoiuteenuse osutamiseks põhikoolides ja gümnaasiumides, samuti saab seda laiendada kutseõppeasutustes ja tõhustatud⁶ või erituge⁷ vajavate õpilastega erikoolides osutatavale teenusele.

Kooliõenduse tegevusjuhend on raamdokument, mille eesmärk on:

- kirjeldada koolitervishoiuteenuse kui iseseisva õendusabiteenuse osutamist Eestis,
- anda tervishoiuteenuse osutajatele juhiseid tervishoiuteenuse osutamiseks koolis,
- anda kohalikule omavalitsusele, kooli juhtkonnale ja kooli pidajale infot ning juhiseid koolitervishoiuteenuse rakendamiseks haridussüsteemis,
- arendada koolitervishoiuteenuse kvaliteeti,
- tervist toetav ja haigusi ennetav tegevus, et seeläbi toetada laste ja noorte tervise arengut.

Juhendis välja toodud tegevuste eest tasub haigekassa koolitervishoiuteenuse raames. Abimaterjalid, mis toetavad tervise ja heaolu teemadega tegelemist koolis, ning riikliku ja maakondliku tasandi kontaktid on kättesaadavad terviseinfo.ee veebilehel.⁸ Euroopa Tervist

¹ Tähtsamad tegevused 2019./2020. õppeaastal.

² Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuring 2017/2018 õp.

³ Global School-based Student Health Survey Results: 2015.

⁴ WHO Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI)

⁵ Health behaviour in school-aged children

⁶ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus § 49 lg 1.

⁷ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus § 49 lg 2.

⁸ Tervise edendamine koolis.

Edendava Kooli võrgustiku (*Schools for Health in Europe network foundation*) põhimõtted on leitavad Schools for Health in Europe koduleheküljelt.⁹

Tegevusjuhend on valminud Eesti Haigekassa kokku kutsutud töörühma töö tulemusel. Juhendi väljatöötamine toimus aastatel 2018–2020. Töörühma juhtis Marika Kookla (Eesti Haigekassa) ja töörühma kuulusid: Külli Friedemann, Anu Valli, Elina Mürsepp, Riina Pettai, Kristel Kolga (Eesti Haigekassa), Mare Toompuu ja Heli Paluste (Sotsiaalministeerium), Katrin Kippar, Irina Tohus, Helina Pedak ja Annika Härmits (Eesti Õdede Liit), Anne Minka ja Küllike Jaama (Eesti Perearstide Selts), Kädi Lepp ja Valentina Hazinskaja (SA Tallinna Koolitervishoid), Kristin Mäger ja Jaanika Saarepuu (Tartu Koolitervishoid OÜ), Kai Võigemast (Kesklinna Tervisekeskus OÜ), Leevi Lippasaar (Leevi Lippasaar OÜ), Talvi Helde (FIE Talvi Helde), Tiina Tõemets (SA Lapse Heaolu Arengukeskus).

Koolitervishoiuteenuse tegevusjuhend on valminud koostöös järgnevate organisatsioonidega: Eesti Haigekassa, Tervise Arengu Instituut, Sotsiaalministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Terviseamet, Eesti Õdede Liit, Eesti Perearstide Selts, Eesti Koolijuhtide Ühendus, Tartu Ülikooli õendusteaduse õppetool, Tartu Tervishoiu Kõrgkool, Tallinna Tervishoiu Kõrgkool, MTÜ Eesti Kooliõdede Ühendus, koolitervishoiuteenuse lepingupartnerid.

⁹ [Schools for Health in Europe.](#)

Mõisted

Koolitervishoiuteenus on tervishoiu valdkond, mis tegeleb õpilaste tervisedenduse, haiguste ennetamise, tervise järelevalve ning esmaabi osutamisega. Koolitervishoiuteenus kuulub iseseisva õendusabiteenuse hulka.

Koolitervishoiuteenuse osutaja on õendusabiteenuse tegevusloaga äriühing, sihtasutus või füüsilisest isikust ettevõtja, kes osutab koolitervishoiuteenust koolis või maakohtades perearstipraksises. Koolitervishoiuteenuse osutamise hulka kuulub õe tegevus, kes on Terviseameti riiklikus registris olev tervishoiutöötaja (kooliõde, terviseõde, pereõde, üldõde vm eriõde (edaspidi: kooliõde)) ning kellel on õigus iseseisvaks õendusabiteenuse osutamiseks statsionaarses õppes põhi- ja üldkeskharidust omandavale õpilasele (edaspidi: õpilane). Kooliõde teeb eesmärkide saavutamiseks koostööd õpilase, lapsevanema, õpetaja, kooli juhtkonna ja kooli tugispetsialistidega.

Tugispetsialistide teenus on õppeprotsessis õpilase arengut, võimetekohast õppimist ja sotsiaalseid oskusi toetav logopeedi, eripedagoogi, koolipsühholoogi või sotsiaalpedagoogi teenus. Kooliõde teeb vajadusel koostööd meditsiini-, rehabilitatsiooni-, sotsiaalvaldkonna jm spetsialistidega õpilasele vajaliku toe pakkumiseks.

Kooli pidaja on põhiseaduse kohaselt riigikooli puhul riik ja munitsipaalkooli puhul kohalik omavalitsus, erakooli puhul kooli omanik.

Koolijuht on kooli direktor. Direktor vastutab oma pädevuse piires õppe- ja kasvatustegevuse korralduse ja tulemuslikkuse ning muude koolis toimuvate tegevuste, kooli olukorra ja arengu ning rahaliste vahendite õiguspärase ja otstarbeka kasutamise eest.¹⁰

Tervisedendus on inimese tervist väärtustava ja soodustava käitumise ja elulaadi kujundamine ning tervist toetava elukeskkonna sihipärane arendamine.¹¹

Tervisekäitumine on individuaalne käitumisviis, mis avaldab mõju inimese tervisele – inimese tegevus tervise säilitamiseks, saavutamiseks või taastamiseks ning haiguste ennetamiseks.¹²

¹⁰ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus § 71 lõige 1.

¹¹ Tervisedendus.

¹² Tervisekäitumine.

Haiguste ennetamine tähendab haiguse-eelsete seisundite varajast avastamist ning haigestumise ja krooniliste haiguste väljakujunemise vältimist. Haiguste ennetamine hõlmab nii haiguste ennetamiseks rakendatavaid meetmeid kui ka võimalusi peatada haiguste progresseerumist ja leevendada tagajärgi.

Tõhustatud tuge vajav õpilane on õpilane, kes oma püsiva õpiraskuse, psüühika- ja/või käitumishäire või muu tervise seisundi või puude tõttu vajab pidevat tugispetsialistide teenust. Samuti vajab ta individuaalset õppekava ühes, mitmes või kõikides ainetes või osajaga õpet individuaalselt või rühmas või individuaalset tuge klassis toimuva õppetöö ajal või õpet eriklassis.¹³

Erituge vajav õpilane on õpilane, kes oma raske ja püsiva psüühikahäire, intellekti- või meelepuude või liitpuude tõttu vajab puudespetsiifilist õppekorraldust, -keskkonda, -metoodikat, -vahendeid. Samuti vajab ta õppes osalemiseks pidevat tugispetsialistide teenust lõimituna sotsiaal- ja/või tervishoiuteenustega ning osajaga õpet individuaalselt või rühmas või pidevat individuaalset tuge klassis või õpet eriklassis.¹⁴

Esmase abina peetakse selles juhendis silmas tegevust, mille korral pole veel omandatud esmaabi osutamise seotud algteadmisi ja -oskusi, kuid suudetakse tegutseda viisil, mis tagab vähemalt esmaabi osutajate või kiirabi ja/või päästeteenistuse kohale kutsumise.

Esmaabi on kohene abi, mida osutatakse äkilise haigestumise või vigastuse korral. See sisaldab protseduure ja tehnikaid, mille osutamiseks pole vaja varustust või selle vajadus on minimaalne.

¹³ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus § 49 lõige 1.

¹⁴ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus § 49 lõige 2.

Koolitervishoiuteenuse osutaja tööülesanded

Koolitervishoiuteenuse eesmärk on tagada õpilaste heaolu ja toetada nende eakohast arengut ja kasvamist. Kooliõenduses lähtutakse õe eetikakoodeksist.¹⁵ Alljärgnevalt on täpsemalt kirjeldatud kooliõde tööülesanded ja kohustused.

1. Regulaarne õpilase tervise ja arengu jälgimine – tervisekontrollide läbiviimine I, III, VII ja X klassis ning lapsevanemale tagasiside andmine. Haiguste ennetamine, riskitegurite väljakujunemise vältimine ja haiguseelsete seisundite varajane avastamine.

Kooliõde teeb tervisekontrollide I, III, VII ja X klassi õpilastele. Lähtudes lapse tervise jälgimise juhendist, tuleb kõikidel V ja IX klasside õpilastel läbida õppeaasta jooksul oma perearsti juures tervisekontroll. Selleks kohustub kooliõde informeerima õpilast ja tema seaduslikku eestkostjat soovitatavalt kaks korda õppeaastas. Infot lapse toimetuleku kohta saab kooliõde lapsevanemalt ning kooli personalilt, kes lapsega kokku puutuvad ja kes on õpilase n-õ tugimeeskond. Vajadusel soovitab kooliõde õpilasel pöörduda perearstile või saatekirjata erialaspetsialisti vastuvõtule (hambaarst, günekoloog, noortenõustaja, silmaarst jne).

Laste tervise jälgimisel juhindub kooliõde lapse tervise jälgimise juhendist.¹⁶ Kuni 18-aastase lapse tervise jälgimise kontrollkaart¹⁷ vanuserühmade ja tegevuste kaupa on leitav ravijuhendi algoritmide alt. Tervisekäitumist tuleb hinnata kuni 18-aastase lapse tervise jälgimise ravijuhendis toodud algoritmi alusel. Soovitatav on kasutada õpilase tervisekäitumise küsitlust mittenakkuslike haiguste riskitegurite hindamiseks järgmisest tegevusjuhendist: traumade ennetamine, alkoholist ja teistest uimastitest hoidumine, terviseküsitlus.¹⁸

Õpilase tervisekontrollil tuleb läheneda igale lapsele individuaalselt, arvestades tema erisusi. Tervisekontrolli tulemustest lähtuvalt otsustab kooliõde, kas õpilane peab tulema tema juurde kordusvisiidile. Otsus võib sõltuda terviseprobleemi ulatusest, iseloomust, õpilase toimetulekuoskustest ning erivajadustest.

¹⁵ Rahvusvaheline Õdede Nõukogu eetikakoodeks õdedele.

¹⁶ Lapse tervise jälgimise juhend.

¹⁷ Kuni 18-aastase lapse tervise jälgimise kontrollkaart.

¹⁸ Tegevusjuhend kooli tervishoiutöötajale.

Terviseprobleemi ilmnemisel annab kooliõde õpilasele teemakohaseid nõuandeid (nt toitumis- ja liikumissoovitusi). Kooliõde annab õpilasele kaasa asjakohast kirjalikku infomaterjali, internetiviiteid ja soovib õpilasel vajadusel pöörduda perearsti või muu erialaspetsialisti vastuvõtule.

2. Õpilaste immuniseerimine vastavalt kehtivale riiklikule immuniseerimiskavale ja teistele kehtivatele õigusaktidele

Immuniseerimiskava¹⁹ on kehtestatud tervise- ja tööministri määrusega. Enne immuniseerimist peab tuvastama võimalikud ajutised ja püsivad vastunäidustused. Selleks tuleb lapsega enne vaksineerimist vestelda, kaebused välja selgitada, mõõta temperatuuri ja välistada ägedate haiguste tunnuste olemasolu. Kooliõdel on õigus vastavat infot lapse kohta vaadata Tervise Infosüsteemist ja vajadusel saab õde konsulteerida perearstiga. Immuniseerimise läbiviija peab selgitama õpilasele immuniseerimise vajalikkust, teavitama teda sellega kaasneva võimalikest kõrvaltoimetest ja nõustama muudes asjakohastes küsimustes. Kooliõde dokumenteerib immuniseerimise vastavalt kehtivatele õigusaktidele.^{20,21,22}

Ravimite kõrvaltoimete korral peab teavitama Ravimiametit. Ravimi kõrvaltoimena käsitletakse ohtlikku, kahjulikku või soovimatut reaktsiooni ravimi toimeainele. Teatis tuleb täita võimalikult kiiresti ning edastada see kas veebis täidetud vormil või saata välja printitud vorm posti teel Ravimiameti kontoris. Teavitamise juhend asub Ravimiameti kodulehel.²³ Kõrvaltoime teatise vorm on leitav Ravimiameti kodulehelt.²⁴

Vastavalt võlaõigusseaduses²⁵ sätestatud peab koolitervishoiuteenuse osutaja lapse immuniseerimiseks küsima tema seadusliku esindaja nõusolekut. Koolitervishoiuteenuse osutaja peab teavitama õpilase immuniseerimisest lapsevanemat või lapse seaduslikku esindajat kirjalikult või elektroonselt (digitaalselt allkirjastatult) vähemalt üks nädal enne plaanitavat immuniseerimist. Immuniseerimine on lubatud lapsevanema kirjalikul ja/või elektroonilisel nõusolekul. Immuniseerimisest keeldumine vormistatakse kirjalikult ja/või elektrooniliselt, mida säilitatakse vastavalt seadusele. Nõusoleku ja keeldumise soovituslikud

¹⁹ [Riiklik immuniseerimiskava.](#)

²⁰ [Tervishoiuteenuse osutamise dokumenteerimise tingimused ja kord.](#)

²¹ [Tervise infosüsteemi edastatavate dokumentide andmekoosseisud ning nende esitamise tingimused ja kord.](#)

²² [Immuniseerimise korraldamise nõuded.](#)

²³ [Ravimite kõrvaltoimetest teatamise juhend tervishoiutöötajale.](#)

²⁴ [Kõrvaltoime teatise vorm ja teave meditsiinitöötajale.](#)

²⁵ Võlaõigusseaduse § 766 lõige 4.

vormid asuvad Tervisameti kodulehel.²⁶ Lapsevanemal on õigus kinnitada keeldumist ka vabas kirjalikus vormis.

3. Kroonilise haigusega õpilase abistamine

Kroonilise haigusega õpilasel võib tervise tõttu tekkida vajadus saada täiendavat tuge. Oluline on, et lapsevanem informeeriks lapse haigestumisest kroonilisesse haigusse ja/või vaimse tervise häiretest kooliõde ja ka haridusasutuse esindajaid (klassijuhatajat või õppealajuhatajat). Lähtuvalt arstide ja teiste spetsialistide soovitustest ning nõuannetest aitab kooliõde kohandada koolikeskkonda õpilasele sobivaks ja abistab vajadusel last eriarsti määratud toimingutel. Samuti aitab kooliõde vajadusel korraldada haiguse tõttu teisiti toituva lapse toitlustamist koolis koostöös toitlustajaga.

Õpilase esmast abivajadust hindab ja abi osutab kool. Juhul, kui koolis rakendatud meetmetest ei piisa, saab kool või lapsevanem pöörduda koolivälise nõustamismeeskonna poole, kes otsustab, kas õpilane vajab koolis tõhustatud või erituge.²⁷

Kroonilise haigusega õpilase puhul peab kooliõde lapsevanema/õpilasega vestlema ja välja selgitama järgmise informatsiooni:

- õpilase põhihaigus (kaasuvad haigused), millal diagnoositi?
- milliseid ravimeid laps kasutab?
- millist abi või tuge laps vajab?
- kas on olnud kriitilisi seisundeid?
- mis kutsub esile haigushoo?
- millised on eneseabi oskused haigushoo korral?
- kas ravimite võtmisel on vaja kooliõde abi või soovitakse, et koolipäeva jooksul tarvitata vaid ravimeid hoitakse kooliõde juures?
- kas laps vajab koolipäeval privaatsset ruumi vajalikeks toiminguteks?
- millised on lapse oskused ravimite võtmisel, abivahendite kasutamisel?
- kas on vaja eridieeti, söögiaegu?
- kas on vaja tugiisikut?
- kas on vaja jagada juhiseid õpetajatele ja kaasõpilastele?

²⁶ Vaksineerimisest keeldumise avaldus.

²⁷ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus § 46–49.

4. Vaimse tervise probleemidega lapse märkamine

Vaimse tervise heaolu on vajalik selleks, et tulla toime igapäevaeluga ning tekkivate pingete ja probleemidega, samuti annab see võimekuse realiseerida oma oskusi, ning tegutseda, hoolida, armastada jm.²⁸ Vaimset tervist mõjutavad riskitegurid võivad olla pärilikud eelsoodumused, ema tervis raseduse ajal, kroonilised haigused, riskialdis tervisekäitumine (sh alkoholi ja uimastite tarvitamine), perekondlikud tegurid, koolikiusamine jm.²⁹

Kooliõde saab lapse vaimset tervist esmalt hinnata õpilase tervisekäitumise küsimustiku³⁰ abil. Vaimse tervise hindamiseks saab alates 15-aastaste puhul kasutada Tartu Ülikooli Psühhiaatriakliiniku (2002) emotsionaalse enesetunde küsimustikku EEK-2³¹, EEK-2 tulemuste tõlgendamine on leitav Eesti Ämmaemandate Ühingu kodulehel.³² Vestluse tulemusel tekkinud probleemide märkamisel on võimalik kasutada WHO-5 heaolu skaalat.³³ 15-aastaste ja vanemate puhul saab kasutada alkoholi tarvitamisele hinnangu andmiseks testi AUDIT³⁴, narkootiliste ainete tarvitamise väljaselgitamiseks testi DUDIT³⁵ ning kanabinoidide tarvitamise hindamiseks testi CUDIT.³⁶

Kui kooliõde täheldab õpilase käitumises või meeleolus kahtlust vaimse tervise häirele, siis kooliõde esmane ülesanne on lapsega rääkida ning analüüsida probleemi. Kooliõde peab kontakteeruma lapsevanemaga ja soovitama pöörduda esmalt perearsti vastuvõtule. Kui lapsel on õpiraskused või käitumishäired, peaks esmane hindamine toimuma õppenõustamiskeskuses (Innove Rajaleidja). Vajadusel suunab perearst õpilase vaimse tervise õe vastuvõtule laste vaimse tervise keskusesse. Selleks, et vaimse tervise keskuse meeskonnal oleks eelnev info õpilase probleemi kohta, on kooliõdel võimalik aidata kaasa suunamiskirja³⁷ koostamisele koostöös teiste spetsialistidega (perearst, koolipsühholoog, sotsiaalpedagoog jt).

²⁸ Vaimne tervis.

²⁹ Õpilase vaimse tervise hindamine.

³⁰ Tegevusjuhend kooli tervishoiutöötajale.

³¹ Emotsionaalse enesetunde küsimustik EEK-2.

³² Emotsionaalse enesetunde küsimustiku EEK-2 tulemuste tõlgendamine.

³³ WHO heaolu indeks (WHO-5).

³⁴ AUDIT.

³⁵ DUDIT.

³⁶ CUDIT.

³⁷ Suunamiskiri lapse/nooruki psühhiaatrilise abi vajaduse hindamiseks.

5. Tervist väärtustava eluviisi kujundamine õpilaste seas ning tervist toetava vaimse ja füüsilise koolikeskkonna sihipärane arendamine

Tervisedenduse eesmärk on suurendada õpilaste heaolu, hoida ja tugevdada tervist ning ennetada nii vaimse, emotsionaalse, sotsiaalse, seksuaalse kui ka füüsilise tervise häireid. Tervisedendus on kooliõe peamised ülesanded koostöö tegemine tervist toetava õpikeskkonna tagamisel ning õpilaste tervisekäitumise kujundamisel, kaasates õpilasi, lapsevanemaid ja koolipersonali. Tervisekaitsenõudeid reguleerivad õigusaktid on välja toodud õigusaktides.

Algkoolis on oluline õpetada tervisekäitumise põhimõtteid: tervislik toitumine, liikumine, hügieen, hammaste hooldus jne. Murdealiste õpilastega tuleks lisaks eelnevale suuremat rõhku pöörata seksuaalsele küpsemisele, vaimsele tervisele ja ebatervislike harjumuste ennetamisele.

Kooliõel on tervisedendamiseks järgmised võimalused: individuaalne nõustamine tervisekabinetis (pöördumised, tervisekontrollid jne), aktiivne osalemine tervisenõukogu töös, koostöö erinevate osapooltega tervist toetava keskkonna kujundamisel (toitlustamine, liikumine, vigastuste ennetamine, psühhosotsiaalne keskkond jm), koostööprojektide tegemine jm.

6. Koostöö erialaspetsialistidega

Erinevate valdkondade spetsialistid (logopeed, psühholoog, sotsiaalpedagoog, eripedagoog) moodustavad tugispetsialistide meeskonna. Tugispetsialistide töö eesmärk on turvalise ja lapsesõbraliku õpikeskkonna ning võrdsete võimaluste loomine, et kõik õpilased saaksid omandada kvaliteetse ja võimetekohase hariduse. Toetamaks õpilaste toimetulekut koolis ja tagamaks võimalikult asjakohast abi, kaasatakse keerulisemate juhtumite korral kooliväliseid erialaspetsialiste.

Kooliõe tööd iseloomustav võtmesõna on koostöö, mis hõlmab õpilast, lapsevanemaid, eri institutsioone ja erialaspetsialiste. Tähtis on võrgustiku ja kontaktide loomine perearstide, pereõdede, eriarstide, kooli personali, sotsiaaltöötajate, vaimse tervise spetsialistidega, toitumisnõustajatega, logopeedidega, tegevusterapeutidega, noorsoopolitseiga, lastekaitsespetsialistidega jne.

Kooliõde vahendab infot ja teeb koostööd ka väljaspool haridussüsteemi. Olulisimad koostööpartnerid on õpilase vanemad, aga ka kohaliku omavalitsuse esindajad ja teised

osalised, kes panustavad lapse tervise, heaolu ja õigustega seotud tegevustesse kogukonnas.

7. Koostöö lapsevanematega

Lapse arengu ja tervise hindamiseks on kooliõel oluline aru saada iga lapse eripäradest. Selleks tuleb kaasata õpilase perekond, kellega koostöös on võimalik luua lapsele toetav ja positiivne õpikeskkond. Kooliõe ja lapse perekonna omavaheline suhtlemine loob kooliõele eeldused lapse terviseriskide paremaks avastamiseks. Lisaks on kooliõel võimalik saada terviklikum ülevaade mitte ainult lapse füüsiliselt hinnatavatest tervisenäitajatest, vaid kogu psühhosotsiaalsest taustast, alates toitumis- ja liikumisharjumustest, lõpetades riskialti käitumise mõjurite väljaselgitamisega.³⁸

Lapsevanemate ja kooliõe koostöö edendamiseks on kooliõel mitmeid võimalusi. Kooliõde peaks osalema igal õppeaastal esimesse klassi tulevate õpilaste lastevanemate koosolekul, tutvustades kooliõe tööd. Nii luuakse juba varakult kontakt, mis on soodne eeldus edaspidisele koostöö edenemisele ja ennetavate tegevuste soodustamisele lapse kogu kooliea vältel. Kooliõde peaks osalema kooli korraldatavatel regulaarsetel lastevanemate üldkoosolekutel ja hoolekogu koosolekutel, kus ta saab anda ülevaate kooliõpilaste üldistest tervisetrendidest, tervist edendavatest tegevustest ning jagada teavet selle kohta, kuidas toetada koolis lapse igakülgset arengut ja tervist.³⁹

Kooliõe algatusel lapsevanemate kaasamine annab juba varakult võimaluse üksteisega tutvuda ja loob eelduse koostöö tekkimisele ning edukale jätkumisele. Ühest küljest saab lapsevanem võimaluse kooliõega tutvumiseks, saades temalt informatsiooni koolitervishoiuteenuse kohta, jagades soovitusi tervisest tulenevate probleemide ja erivajadustega kaasnevates küsimustes lapse paremaks toimetulekuks koolis ning vesteldes ka lapse tervist puudutavatel delikaatsematel teemadel. Teisalt saab kooliõde selgema ja mitmekülgsema pildi mitte ainult lapsest, vaid perekonnast kui tervikust, et vajadusel koos leida parim võimalik tervisemure lahendamise võimalus, võttes arvesse iga lapse ja tema perekonna individuaalsust.⁴⁰

8. Kooli juhtkonna teavitamine võimalikest terviseohtudest koolis

Peamine vastutus turvalise ja tervisliku koolikeskkonna tagamisel lasub koolipidajal ja

³⁸⁻³⁹ Pedak, H. (2018). Lastevanemate arusaamad koolitervishoiuteenusest ja ootused koostööle kooliõega – kvalitatiivne sisuanalüüs: magistritöö. Tartu Ülikool.

koolijuhil.⁴¹ Kooliõel kui tervishoiuspetsialistil on selles vallas peamiselt märkaja ja nõuandja roll, milles ta teeb koostööd koolijuhiga ja -personaliga. Kooliõel on koolis järgnevad kohustused ja vastutusala:

- nakkushaiguste ennetamine ja nende leviku tõkestamine,
- tervisekaitse nõuete mittetäitmise märkamisel ettepanekute tegemine kooli juhtkonnale,
- toitlustamise kohta tähelepanekute tegemine kooli juhtkonnale ja toitlustajale,
- liikumisvõimaluste mitmekesistamise, vigastuste ennetamise ja psühhosotsiaalse keskkonna parandamise võimaluste pakkumine kooli juhtkonnale ja personalile.

Koolitoidu eest vastutavad nii kooli toitlustaja kui ka koolijuht. Kooliõe roll selles valdkonnas on pigem olla märkaja. Õde peab olema võimeline hindama, kas koolis pakutav toit ja puhvetis ning müügiautomaatides müüdavad tooted vastavad tervisliku toitumise põhimõtetele.⁴² Probleemide märkamisel saab kooliõde teha ettepanekuid olukorra parandamiseks.

9. Nakkushaiguste puhangu kahtluse või puhangu korral nõuetekohaste meetmete rakendamine

Nakkuskahtluse korral on kooliõe ülesanne nakkushaiguste leviku tõkestamise meetmete rakendamine ja nakkushaigega või nakkushaiguse kahtlusega inimesega kokku puutunud inimeste väljaselgitamine. Nakkushaigusi diagnoosib arst, kes edastab nakkushaiguse kahtluse ja nakkushaiguse diagnoosimise ning haigestumise kohta teavet Terviseametile. Terviseamet teeb kooliõega koostööd haigestumise ennetamiseks või tõkestamiseks. Kooliõde annab koolipersonalile ja vanematele õpilastele informatsiooni haiguse kohta ning soovitusi edasiseks käitumiseks.

Terviseameti kodulehel on olemas info nakkushaiguste ja nende ennetamise⁴³ kohta, nakkusohutuse juhendid ja soovitused⁴⁴ ning Terviseameti regionaalosakonna/esinduse kontaktid⁴⁵, kust saab vajaduse korral nõu küsida.

⁴¹ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus § 44.

⁴² Juhend lasteasutuste puhvetites ja müügiautomaatides pakutava toidu kohta.

⁴³ Nakkushaigused A–Ü.

⁴⁴ Nakkusohutuse juhendid ja soovitused.

⁴⁵ Terviseameti kontaktid.

10. Õe tegevused õpilase õnnetusjuhtumi või haigestumise korral

Lapse vigastuse, õnnetusjuhtumi või ägeda haigestumise korral annab kooliõde lapsele esmaabi, teatab juhtumist lapsevanematele, nõustab last ja lapsevanemat. Raskemate vigastuste korral tegutseb vastavalt olukorrale: kas kutsub kiirabi või saadab lapse erakorralise meditsiini osakonda. Kriisisituatsioonis tegutseb kooliõde vastavalt kooli koostatud kriisijuhendile. Samuti peaks kooliõde olema kaasatud kriisijuhendi väljatöötamis- ja täiendusprotsessi.

Vigastuste ja õnnetusjuhtumite ennetamiseks teeb õde erinevates kooliastmetes esmaabi- ja/või elustamisõpet. Õpetamisel saab võtta aluseks juhendmaterjali „Esmase abi õpetamine I–III kooliastmes.“⁴⁶

⁴⁶ Esmase abi õpetamine I–III kooliastmes, juhendmaterjal kooliõdedele.

Kooliõe pädevus ja tööalane täiendamine

Kooliõena saab töötada inimene, kellel on õenduslane haridus ning kes on kantud Terviseameti tervishoiutöötajate registrisse. Hiljemalt aastaks 2025 on kooliõdedel kõrgharidus õenduses ning vähemalt III taseme õe pädevustunnistus. Alates aastast 2030 on soovituslik läbida ka magistriõpe oma erialal või sellele lähedases valdkonnas. Õe kõrghariduse omandanutel on võimalik edasi õppida terviseteaduse magistriõppekaval nii Eestis kui ka välismaal.

Tööalane koolitus on elukestva õppe lahutamatu osa, mis võimaldab kutse-, eri- ja ametialaste teadmiste, oskuste ja vilumuste omandamist ja täiendamist, samuti ümberõpet kas töökohas või koolitusasutuses. Tööalase koolituse läbimist tõendab tunnistus või tõend.⁴⁷

Lähtuvalt kehtivast seadusandlusest peab koolitervishoiuteenuse osutaja tagama kooliõele töötamiseks, erialaseks arendamiseks ja pädevuse hoidmiseks iga-aastase koolitamise⁴⁸, võttes arvesse iga konkreetse kooliõe arenguvajadusi enesejuhtimise kaudu. Kui kooliõde on iseenda tööandja, valib ta lisaks kohustuslikule täiendõppele ise muud täiendkoolituse teemad ning finantseerib neid.

Personaalsete tugevuste arendamiseks, juhtumite läbiarutamiseks, tööstressi maandamiseks ja läbipõlemise ennetamiseks peab kooliõel olema võimalus regulaarseks tööõustamiseks. Tööõustamise vormid võivad olla erinevad (supervisioon, kovisioon, *coach*’ing, mentorlus). Töötavatele ning uutele kooliõdedele peab igapäevase tööõustamise tagama tööandja. Kooliõe tööõustamine on kirjeldatud kooliõe nõustamise juhendis.⁴⁹

⁴⁷ Täiskasvanute koolituse seadus § 8.

⁴⁸ Tervishoiuteenuste kvaliteedi tagamise nõuded.

⁴⁹ Tööõustamine – koolitervishoiu tegevusjuhend.

Dokumenteerimine

Tervishoiuteenuse osutaja ehk kooliõde peab patsiendile osutatud tervishoiuteenuse nõuetekohaselt dokumenteerima ning neid dokumente säilitama. Tervishoiuteenuse osutamise dokumenteerimisel on kohustuslik järgida dokumenteerimise nõudeid, kasutada riigi infosüsteemis ettenähtud klassifikaatoreid, loendeid, aadressiandmeid ja tervise infosüsteemi standardeid.⁵⁰⁻⁵⁴

Andmed dokumenteeritakse tervishoiuteenuse osutamise päeval või sellele järgneva tööpäeva jooksul, kui õigusaktis ei sätestata teisiti. Tervishoiuteenuse osutamise käigus kogutud andmeid, sealhulgas eriliiki isikuandmeid, töödeldakse õigusaktides sätestatud korras, tagades andmekaitse.^{50, 51, 52, 53,54}

Tervishoiuteenuse osutamist tõendavaid dokumente võib luua ja säilitada digitaalselt. Paberdokumendid, mis on digiteeritud, võib enne tähtaega hävitada, kui on tagatud nende terviklikkuse ja autentsuse säilimine ettenähtud säilitustähtaja jooksul. Tervishoiuteenuse osutaja infosüsteemi logisid säilitatakse viis aastat.⁵⁴

⁵⁰ Tervise infosüsteemi põhimäärus.

⁵¹ Tervise infosüsteemi edastatavate dokumentide andmekoosseisud ning nende esitamise tingimused ja kord.

⁵² Isikuandmete kaitse seadus.

⁵³ Tervishoiuteenuse osutamise dokumenteerimise tingimused ja kord.

⁵⁴ Tervishoiuteenuste korraldamise seadus.

Lisa 1. Juhend- ja infomaterjalid

Tervisedendus

- Suuõõne ja hammaste haiguste ennetus
- Eesti toitumis- ja liikumissoovitused
- Söömishäired
- Õpilase kehakaal, selle psühholoogilised aspektid ning toitumis- ja liikumisnõustamine
- Noorsportlase tervise kontroll spordiga seotud tervisekahjustuste ennetamiseks. Tegevusjuhend.
- Õpilastel esinevad rühihäired, avastamine ning ennetamine koolitervishoius
- Soovitused alkoholi, tubaka ja narkootikumide tarvitamise ennetamiseks ja juhtumite lahendamiseks koolis
- Narkootikumide tarvitamise ennetus
- Alkoholi tarvitamise ennetus
- Alkoholi tarvitamise ennetus noorte hulgas
- Tubaka tarvitamise ennetus
- Tervise edendamine koolis

Seksuaaltervis

- Õpilase seksuaaltervis
- Koolieelses eas laste seksuaalkasvatus: keha, tunded ja turvalisus
- Laste seksuaalne areng vanuses 0 kuni 18 aastat

Kroonilised haigused

- Diabeediga laps haridusasutuses
- Astma lapseas
- Epilepsia

Vaimne tervis

- Lapse heaolu ja vaimse tervise hindamisvahendite kaardistamine. Rakenduskava standardiseeritud hindamisvahendite kohandamiseks Eesti praktikale (2014)

- Õpilase vaimse tervise hindamine. Juhendmaterjal kooliõdedele (2011)
- Vaimne tervis – väärtus meie kõigi jaoks. Kogumik laste vaimse tervise häiretest
- Vaimse tervise probleemide märkamine ja ennetamine koolis
- Vaimne tervis – peaasi.ee
- Värsked uurimused vaimse tervise valdkonnast

Koolikeskkond

- SA Kiusamisvaba kool veebileht
- Käitumisoskuste mäng VEPA
- Innove Rajaleidja
- Kooliturvalisuse rubriik Haridus- ja Teadusministeeriumi veebilehel
- Juhend lasteasutuste puhvetites ja müügiautomaatides pakutava toidu kohta (2019)

Lisa 2. Õigusaktid

- Abivajavast lapsest teatamine ja andmekaitse
- Immuniseerimise korraldamise nõuded
- Immuniseerimiskava
- Isikuandmete kaitse seadus
- Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus
- Koolitervishoiuteenust osutava õe tegevused ning nõuded õe tegevuste ajale, mahule, kättesaadavusele ja asukohale
- Nõuded ambulatoorse õendusabi iseseisvalt osutamiseks vajalikele ruumidele, sisseseadele, aparatuurile, töövahenditele ja ravimitele
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus
- Tervise infosüsteemi põhimäärus
- Tervise infosüsteemi edastatavate dokumentide andmekoosseisud ning nende esitamise tingimused ja kord
- Tervishoiuteenuste korraldamise seadus
- Tervishoiuteenuse osutamise dokumenteerimise tingimused ja kord
- Tervisekaitsenõuded kooli päevakavale ja õppekorraldusele
- Tervisekaitsenõuded koolidele
- Tervisekaitsenõuded toitlustamisele koolieelses lasteasutuses ja koolis
- Tugispetsialistide teenuse kirjeldus ja teenuse rakendamise kord
- Täiskasvanute koolituse seadus
- Vaktsineerimine tervishoiutöötajatele
- Võlaõigusseadus